پژوهشنامهٔ ایرانی سیاست بین‌الملل، دورهٔ ۱۱، شمارهٔ ۲، شمارهٔ پیاپی ۲۲، بهار و تابستان ۱۴۰۲
دورهٔ انتشار: دوفصلنامه • شاپا چاپی: 2322-3472 • شاپا الکترونیک: 2717-3402
https://doi.org/10.22067/irlip.2022.72007.1139
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰

مشروعیت اقدام موشکی ایران علیه پایگاه نظامی عین‌الاسد

غلامعلی قاسمی[1]، محمد ستایش‌پور[2]

مقالهٔ پژوهشی

چکیده

اقدام موشکی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران علیه پایگاه نظامی ایالات متحده آمریکا موسوم به عین‌الاسد، که در پی حملهٔ پهپادی آمریکا و شهادت سردار سپهبد، حاج قاسم سلیمانی، و چند تن از یاران ایشان در عراق رخ داد، نظریه‌های گوناگونی را دربارهٔ مشروعیت آن به‌دنبال داشته است. اقدام متقابل، دفاع مشروع، و رضایت، سه عاملی هستند که دراین‌باره در انگاره‌ها و آموزه‌های حقوقی مطرح شده‌اند. برپایهٔ حقوق بین‌الملل عرفی و مادهٔ 20 از مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل دربارهٔ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی از اعمال متخلفانهٔ بین‌المللی، رضایت کشور عراق موجب می‌شود که اقدام جمهوری اسلامی ایران در این کشور، نقض تمامیت ارضی عراق به‌شمار نیامده و مصداق مداخله در امور داخلی نباشد. دراین‌باره، اقدام متقابل،

واژگان کلیدی: شهید حاج قاسم سلیمانی، تعهد بین‌المللی، اقدام موشکی، پایگاه نظامی عین‌الاسد

۱ . دانشیار حقوق بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم، قم، جمهوری اسلامی ایران
Email: g.ghasemi43@gmail.com
Orcid: 0000-0001-9647-9391

۲ . استادیار حقوق بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم، قم، جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول)
Email: Mohamadsetayeshpur@yahoo.com
Orcid: 0000-0001-9647-9391

نمی‌تواند بر تعهد کشورها به عدم توسل به زور تأثیر گذاشته و خواستهٔ جمهوری اسلامی ایران دربارهٔ «انتقام سخت»، به‌این‌معنا نیست که اقدام موشکی یادشده، یک اقدام تلافی‌جویانه به‌معنای خاص کلمه (آن‌گونه که در برخی انگاره‌های حقوق بین‌الملل آمده است) قلمداد شود. براین‌اساس، با توجه به سریالی بودن عمل متخلفانهٔ ایالات متحده آمریکا و نیز وجود شواهد ارائه‌شده توسط مقامات رسمی مبنی‌بر ادامهٔ چنین عمل متخلفانه‌ای، اقدام جمهوری اسلامی ایران، دفاع مشروع (آن‌گونه که به‌عنوان حقی ذاتی در مادهٔ 51 منشور ملل متحد آمده است) به‌شمار می‌آید. این اقدام، نباید دفاع مشروع پیش‌دستانه قلمداد شود، بلکه زنجیره‌ای بودن اعمال متخلفانهٔ آمریکا موجب می‌شود که اقدام جمهوری اسلامی ایران در قالب دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل، مشروع و قانونی باشد.

Investigating the Legitimacy of Iran Missile Operation Against Ain al-Assad Military Base

Gholamali Ghasemi[3]
Mohamad Setayeshpur[4]

Abstract

Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC) of Islamic Republic of Iran's (IRI) missile operation against military base of United States of America (USA) called, Ain al-Assad, following the US drone strike and martyrdom of Genaral Haj Qasem Soleimani and some of other islam defendants, has raised various opinions considering the legitimacy of the action in question. Countermeasure, self-defence and consent are three circumstances that have been raised in legal teachings and doctrines regarding the said issue. Pursuant to customary international law and article 20 of International law commission's draft articles on international responsibility of states for international wrongful act (ARSIWA 2001), Iraq's consent authorizes that the islamic republic of iran's operation in iraq's territory, does not violate territorial integrity of Iraq and does not consider as intervention in its internal affairs. Countermeasures can not affect state obligation not to use of force and demand of Islamic community of IRI for hard revenge, does not mean that the missile action is a reprisal, as in some doctrines has been said. Regarding the seriality of US internationally wrongful acts in this regard and the evidences that show the commitment of more similar wrongs, the Islamic Republic of Iran's action is the legitimate self-defence as the inherent right has been explicited in article 51 of the UN charter. This should not be regarded as pre-emptive (anticipatory) or preventive defence but as a chain of infringements by the US makes that the IRI act would be considered self-defence which is legitimate and legal in international law.

Keywords: Martyrdom of General Haj Qasem Soleimani, International Obligation, Missile Operation, Ain al-Assad Military Base.

3 . Associate Professor of International Law in University of Qom
4 . Assistant Professor of International Law in University of Qom

مقدمه

در بامداد روز 12 دی‌ماه 1398 هجری شمسی، حمله‌ای هوایی در سرزمین عراق و در نزدیکی فرودگاه بغداد رخ داد که به شهادت فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و 9 تن از رزمندگان دیگر جبهۀ مقاومت، ازجمله ابومهدی المهندس، انجامید. در پی این رویداد، رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا، بی‌درنگ مسئولیت این اقدام پهپادی را پذیرفت (NBC News, 2020, 1; New York Times, 2020, 1). مردم و سران جمهوری اسلامی ایران که با اطاعت از مقام معظم رهبری، بارها سخن از انتقام سخت به‌میان آورده بودند، در تاریخ 18 دی 1398، با اقدام موشکی گستردۀ سپاه پاسداران به پایگاه نظامی آمریکا، موسوم به عین‌الاسد در عراق، حمله کردند (Fars News Agency, 2020, 1). بی‌تردید، عمل یادشده، عمل متخلفانۀ بین‌المللی آمریکا به‌شمار می‌آید (Dehnavi, et. Al., 2020, 158)؛ ازاین‌رو، مسئولیت بین‌المللی کشور آمریکا را در پی دارد (Ghasemi and Setayeshpur, 2020, 199).

به‌موجب بند 4 مادۀ 2 منشور سازمان ملل متحد، به‌عنوان سازمانی که رسالت بنیادین خود را حفظ صلح و امنیت بین‌المللی خوانده است، هرگونه توسل به زور و حتی تهدید به آن، ممنوع است (UN Charter, 1945: Art. 2(4); Henderson, 2018, 18 and 19). این تعهد، به‌اندازه‌ای در حقوق بین‌الملل موضوعه قوام یافته که جامۀ قاعدۀ حقوق بین‌الملل عرفی به تن کرده است. دراین‌باره، برخی بر این نظرند که قاعدۀ منع تهدید یا توسل به زور، به یک قاعدۀ آمره تبدیل شده است (Helmersen, 2014, 168). عده‌ای نیز با تفسیرهای موسع و ابداع و توسعۀ مفاهیمی مانند مسئولیت حمایت[۵]، دفاع مشروع پیش‌دستانه[۶] و پیشگیرانه[۷]، دامنۀ استثناهای آن را بسط داده‌اند و گسترۀ منع تهدید یا توسل به زور را مضیق‌تر کرده‌اند. این درحالی است که مقتضی است که این موارد، جنبۀ استثنائی و حصری داشته باشند و نباید به‌گونه‌ای موسع تفسیر شوند (Jure, 2016, 338–340). این نظریه، هرگز در اندیشه‌های حقوقی و رویۀ دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، پذیرفته نشده است (Karamzadeh and Abedini, 2020, 230).

با حملۀ موشکی جمهوری اسلامی ایران به پایگاه نظامی عین‌الاسد، انبوهی از نظریه‌های گوناگون مطرح شده‌اند و به‌رغم اینکه هریک از آن‌ها بر آن بوده‌اند که اقدام یادشده را از نگاه حقوق بین‌الملل بررسی کنند، دامنۀ این نظریه‌ها از مشروعیت تا عدم مشروعیت مطلق

۵. Responsibility to Protect (R2P)

۶. Pre-emptive Self-Defence (so called Anticipatory self-defence)

۷. Preventive Self-Defence

پژوهشنامۀ ایرانی سیاست بین‌الملل
دورۀ ۱۱، شمارۀ ۲، شمارۀ پیاپی۲۲، بهار و تابستان ۱۴۰۲

آن متفاوت است (O'Connell, 2021, 2)[۸]. دراین‌باره، سه علت اقدام متقابل، دفاع مشروع، و رضایت عراق مطرح شده‌اند. البته لازم نیست که تلاش کنیم این اقدام را در قالب همهٔ موارد یادشده بگنجانیم؛ زیرا، هریک به‌تنهایی کافی است تا با تکیه بر آن، اقدام یادشده را مشروع بدانیم. البته به‌فراخور چندبعدی بودن اقدام بین‌المللی یادشده، هریک از ابعاد این اقدام، می‌تواند از یک جنبه، مشروع دانسته شود.

نوشتار حاضر بر آن شده است که عوامل مطرح‌شده دربارهٔ مشروعیت اقدام موشکی جمهوری اسلامی ایران علیه پایگاه نظامی ایالات متحده آمریکا در عراق، موسوم به عین‌الاسد، را بررسی و از این رهگذر، پذیرفته‌شده را از مردود جدا کند؛ ازاین‌رو، بررسی ابعاد مفهومی هریک، تنها تا جایی ادامه می‌یابد که به‌فراخور موضوع حاضر باشد[۹].

1. اقدام متقابل در مشروعیت اقدام موشکی جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده آمریکا

اقدام متقابل، ازجمله علل و عوامل ازبین‌برندهٔ وصف تخلف بین‌المللی[۱۰] به‌شمار می‌آید که در چارچوب نظام خودیاری[۱۱] در اجرای حقوق مسئولیت بین‌المللی مطرح است. برخی بر این نظرند که بهتر است عملکرد موشکی ایران را در قالب اقدام متقابل در چارچوب نظام خودیاری در حقوق بین‌الملل بررسی شود. مادهٔ 22 مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل، این‌گونه به اقدامات متقابل[۱۲] در برابر عمل متخلفانهٔ بین‌المللی اشاره کرده است که «درصورتی‌که عملی مغایر با تعهد بین‌المللی یک دولت در برابر دولت دیگر، به‌عنوان اقدام متقابل انجام شود، درصورت درستی آن اقدامات و تاحدی‌که مطابق با فصل دوم بخش

۸ . در مورد دو گزاره «مشروعیت» که برگردان انگلیسی آن "Legitimacy" است و «قانونی بودن» که برگردان انگلیسی آن "Legality" است، شایسته توجه به‌نظر می‌رسد؛ اگرچه، گاهی در برخی آثار، این‌دو به‌جای یکدیگر به‌کار رفته‌اند، اما درواقع، دو موضوع متفاوت هستند؛ به‌عنوان مثال، معمولاً در برگردان فارسی نظریهٔ مشورتی ۱۹۹۶ دیوان بین‌المللی دادگستری، واژه "Legality" به واژهٔ «مشروعیت» برگردان شده است (ICJ Rep., ۱۹۹۶, ۱; Bazzar and Mafi, ۲۰۱۸, ۹)؛ چه‌بسا قانون، مشروعیت نداشته باشد یا یک امر مشروع، جامهٔ قانون به خود نپوشیده باشد.

۹ . به‌لحاظ دامنهٔ موضوع مطرح‌شده، توجه به چندوچون مسئولیت بین‌المللی ایالات متحده آمریکا در پی این حملهٔ هوایی، خارج از گسترهٔ موضوع نوشتار پیش‌رو است.

۱۰ . گفتنی است از آن با عنوان جهات رافع وصف متخلفانهٔ فعل نیز یاد شده است (Ebrahimgol, ۲۰۱۳, ۳۴۹) و برخی آن را معاذیر رافع وصف متخلفانهٔ عمل خوانده‌اند (Salari, ۲۰۱۵, ۱۴۹). کاربست عبارت‌های گوناگون برای بیان مفهومی واحد، تا اندازهٔ زیادی برگرفته از سلیقهٔ علمی است؛ لیکن، متون علمی اقتضا می‌کنند تا عبارتی واحد برای بیان مفهومی واحد به کار گرفته شود. این به آن معناست که در آثار گوناگون، عبارتی واحد برای بیان مقصود به‌کار برود؛ کما اینکه در ادبیات جهانی نیز از عبارت واحد "Circumstances Precluding Wrongfulness" استفاده می‌شود. رواج این وحدت در عبارت‌پردازی امکان‌پذیر نمی‌شود، مگر به‌تدریج، و در این مسیر، گام نخست این است که دست‌کم در هر اثر، عبارتی واحد به‌کار رود؛ ازاین‌رو، نوشتار پیش رو، به‌فراخور، از عبارت «علل و عوامل» در همه‌جای متن پیش رو استفاده کرده است.

۱۱ . Self-help

۱۲ . Countermeasures in respect of an Internationally Wrongful Act

سوم انجام شده باشد، وصف متخلفانه بودن آن عمل زائل می‌شود» ,ARSIWA, 2001 Art. 22)[۱۳]. درواقع، در نظام بین‌المللی به‌دلیل اینکه سازوکارهای اجرایی مؤثر، فرایند قضایی اجباری، و توانایی نهادهای بین‌المللی به قوت نظام‌های داخلی نیستند (Kadkhodaei and Maghami, 2016, 33)، اجرای مقررات، بیشتر به‌عهدهٔ زیان‌دیدگان است. دراین‌باره، راهکار اصلیِ فارروی زیان‌دیدگان، اقدامات متقابل است (Ebrahimgol, 2013, 13). چنانچه عمل در قالب اقدام متقابل انجام شود، وصف متخلفانه بودن آن زائل می‌شود (Seifi and Hasankhani, 2017, 53 and 54).

اقدام متقابل به‌منظور واداشتن طرف متخلف به اجرای تعهداتش انجام می‌شود و جمهوری اسلامی ایران این اقدامات موشکی را انجام داده است (Presstv, 2020, Januart 17, 1) تا آمریکا به‌عنوان کشور مرتکب عمل متخلفانهٔ بین‌المللی را به پایبندی به تعهدات حقوق بین‌المللی خود وادار کند. براین‌اساس، اقدام جمهوری اسلامی ایران به حملهٔ موشکی به پایگاه نظامی آمریکا، موسوم به عین‌الاسد، به‌منظور واداشتن کشور متخلف به انجام تعهدات اولیه، ازجمله جلوگیری از سلب حیات خودسرانه و اشغال کشورهای منطقه به‌ویژه عراق و همچنین، اجرای تعهدات ثانویه، ازجمله تضمین تکرار نشدن و جبران خسارت، انجام شده است و بر پایهٔ نظام خودیاری در اجرای مسئولیت بین‌المللی به‌موجب حقوق بین‌الملل، موجه دانسته می‌شود. باوجوداین، به‌موجب مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل، این کار در چارچوب اقدام متقابل جای نمی‌گیرد؛ زیرا، اقدام متقابل، نباید بر تعهد به عدم تهدید یا توسل به زور، آن‌گونه که در منشور سازمان ملل متحد آمده است، تأثیرگذار باشد ((ARSIWA, Art. 50(1)(a)). به‌این‌ترتیب، به‌موجب این سند کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد، کشورها نمی‌توانند با استناد به اقدام متقابل، دست به تهدید یا توسل به زور بزنند.

انگاره‌های حقوقی از اقدام متقابلی که دربردارندهٔ توسل به زور باشد، با عنوان اقدام تلافی‌جویانه نام برده‌اند. درست است که اقدام تلافی‌جویانه در رویه وجود دارد، ولی در حقوق بین‌الملل موضوعه جایی ندارد. همچنین، اقدام متقابل، شامل تهدید یا توسل به زور نمی‌شود (,ARSIWA 2001, 131 and 132). درست است که خود آمریکا، بارها دست‌کم از حربهٔ تهدید و حتی توسل به زور بهره جسته است، ولی در رویهٔ جمهوری اسلامی ایران که همواره نشان داده است که به موازین حقوقی پایبند است، چنین اقدامی وجود ندارد (,The Supreme Leader 1397, 4). اگرچه از دیدگاه بیشتر کشورها تهدید به زور، تنها جایگاه حقوق بین‌الملل معاهداتی و عرفی دارد و به قاعدهٔ آمره تبدیل نشده است (,Ghasemi and Barin Chaharbakhsh 2012, 145)، برخی کشورها ازجمله جمهوری اسلامی ایران، نه‌تنها منع توسل به زور، بلکه منع تهدید به توسل به زور را از جایگاه قاعدهٔ آمرهٔ حقوق بین‌الملل عام برخوردار دانسته‌اند

۱۳ . برگرفته از Salari, ۲۰۱۵, ۱۵۰

(ICJ, Verbatim Records, 1995, 14, 28 and 30)[۱۴]. البته گفتنی است که اگرچه جامعهٔ بین‌المللی به بیشتر مقررات گنجانده‌شده در مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد در زمینهٔ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی از اعمال متخلفانهٔ بین‌المللی، استناد شده، و حتی جامهٔ قاعدهٔ حقوق بین‌الملل عرفی به تن کرده‌اند و به‌تعبیری، جنبهٔ تدوین دارند (Ebrahimgol et. al, 2017, 349)، اما این به‌آن‌معنا نیست که همهٔ مواد آن، چنین وضعیتی داشته باشند (Pellet, 2004, 22). خود کمیسیون حقوق بین‌الملل نیز با اشراف بر این موضوع و پرهیز از این وضعیت که مواد یا مقرراتی از مواد که جنبهٔ توسعهٔ تدریجی دارند، جرح و تعدیل نشوند، در مسیر معاهده شدن آن بسیار محتاطانه عمل کرده است (ARSIWA, 2001, 31). به‌رغم اهمیت بسیار زیادی که مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد در زمینهٔ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی از اعمال متخلفانهٔ بین‌المللی دارد، نمی‌توان این گونه پنداشت که هرآنچه در آن آمده است، به‌لحاظ حقوقی الزام‌آور است؛ زیرا، همهٔ مقررات، جنبهٔ تدوین ندارند و خود این سند نیز ارزش دکترین دارد و آمیخته‌ای از تدوین و توسعهٔ تدریجی است. باوجوداین، دراین‌باره نیز نباید پا را فراتر از حد گذاشت و مقررات آن را بدون هیچ شک و شبهه‌ای، مشمول توسعهٔ تدریجی دانست (Pellet, 2004, 15).

براین‌اساس، بهتر است راه احتیاط درپیش گرفته شود و ضمن اهمیت قائل شدن برای مجموعه مواد یادشده، نه باید آن را همچون کنوانسیونی الزام‌آور انگاشت و نه باید آن را همچون سندی ناکارآمد به‌شمار آورد. با این توضیح، در ادامه، دو عامل دیگر، یعنی دفاع مشروع و رضایت، بررسی شده است و با توجه به اینکه از رهگذر این دو عامل هم می‌توان به مشروعیت اقدام یادشده رسید، دیگر نیازی به استناد به اقدام متقابل نیست؛ زیرا، هریک از عوامل به‌تنهایی کافی است و نیازی نیست که همهٔ آن‌ها مانند مجموعه‌ای تودرتو و جدایی‌ناپذیر وجود داشته باشند و احراز شوند.

۲. دفاع مشروع جمهوری اسلامی ایران در برابر حملهٔ ایالات متحده آمریکا

افزون‌بر مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل، در مادهٔ 51 منشور سازمان ملل متحد نیز به مواردی اشاره شده است که سبب زائل شدن وصف تخلف بین‌المللی و تبدیل یک اقدام به یک حق ذاتی به‌عنوان استثنائی بر قاعدهٔ منع توسل به زور می‌شود (UN Charter, 1945, Art. 51). تفاوت این دو ماده، یعنی مادهٔ 21 مجموعه مواد 2001 و مادهٔ 51 منشور سازمان ملل متحد، این است که بر پایهٔ نص صریح کمیسیون حقوق بین‌الملل در مجموعه مواد 2001، عوامل زائل کنندهٔ وصف تخلف بین‌المللی، تأثیری بر قاعدهٔ منع توسل به زور ندارند؛ درحالی که، مادهٔ 51، بیانگر حق ذاتی دفاع مشروع است که استثنائی بر قاعدهٔ منع توسل به زور،

14 . At https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19951110-ORA-01-00-BI.pdf

و درواقع، مجوزی برای توسل به زور در وضعیتی استثنائی به‌شمار می‌آید (Henderson, 2018, 35). وزیر امور خارجهٔ وقت جمهوری اسلامی ایران با استناد به دفاع مشروع گنجانده‌شده در مادهٔ 51 منشور سازمان ملل متحد، اقدام موشکی سپاه پاسداران علیه یکی از قدرتمندترین و مجهزترین پایگاه‌های آمریکا در منطقهٔ خاورمیانه را مشروع دانست. مادهٔ 21، دفاع مشروع را به‌عنوان وضعیت دیگری در معاذیر رافع وصف متخلفانهٔ عمل مطرح کرده است (ILC, 2001, Art. 21). این ماده، تصریح کرده است که «اگر عمل دولت، اقدام قانونی دفاع مشروع مطابق با منشور ملل متحد باشد، وصف متخلفانهٔ آن رفع می‌شود[۱۵]». بی‌تردید، تازمانی که یک عمل در قالب دفاع مشروع باشد، متخلفانه به‌شمار نمی‌آید.

دراین‌باره، نباید تفسیر موسعی از دفاع مشروع ارائه کرد. مقتضی و بایسته است که به‌قدر متیقن مطرح‌شده در مادهٔ 51 منشور ملل متحد بسنده شود (UN Charter, 1945, Art. 51)[۱۶]. به‌موجب این ماده، چنانچه حملهٔ مسلحانه‌ای به یک کشور رخ دهد، کشوری که به آن حمله شده است، می‌تواند به‌عنوان یک حق ذاتی[۱۷] از خود دفاع کند. تازمانی که شورای امنیت سازمان ملل متحد، اقدام مقتضی را انجام ندهد، کشور دفاع‌کننده از این حق برخوردار است. این حق می‌تواند جمعی هم باشد (O'Connell, 2021, 6 and 20). دیوان بین‌المللی دادگستری، به‌عنوان دادگاهی که در سطح جهانی از صلاحیت بین‌المللی برخوردار است، در رسیدگی به قضیهٔ موسوم به فعالیت نظامی و شبه‌نظامی در و علیه نیکاراگوئه، که نیکاراگوئه علیه ایالات متحده آمریکا اقامه کرده بود، به‌فراخور آن اختلاف، حدود و ثغور دفاع مشروع را طبق مادهٔ 51 منشور منعکس کرده است. دیوان در این قضیه اظهار داشت که چنانچه کشوری بر آن باشد که در برابر حملهٔ مسلحانه، مبادرت به دفاع مشروع کند، بایستی اصول تناسب و ضرورت را رعایت کند (ICJ Rep., 1986, para. 176)؛ نکته‌ای که در قضایای دیگر دیوان، ازجمله و به‌ویژه در سال 2005 میلادی و در رسیدگی به دعوای کنگو، دوباره بر آن تأکید شد (ICJ Rep., 2005, 147). با توجه به فوریت اقدام جمهوری اسلامی ایران و همچنین، بایستگی آن با توجه به اعمال متخلفانهٔ بین‌المللی ایالات متحده آمریکا و نیز، اقدام ایران علیه یک پایگاه نظامی که به‌تصریح مقامات رسمی کشور، هدف از آن به‌هیچ‌روی ایجاد تلفات انسانی (حتی نظامیان) نبوده است، به‌خوبی می‌توان دریافت که در این اقدام موشکی، شرایط دفاع مشروع وجود داشته است.

همچنین، با توجه به اینکه در نظام منابع حقوق بین‌الملل، قاعدهٔ آمره نسبت به منابع دیگر حقوق بین‌الملل از جایگاه والاتر و رفیع‌تری برخوردار است و به‌تعبیری، سلسله‌مراتب هنجاری وجود دارد، مقتضی است که افزون‌بر ارزش معاهداتی داشتن این قاعده، بر ارزش عرفی و قاعدهٔ آمره

۱۵ . برگرفته از Salari, ۲۰۱۵

۱۶ . http://www.unic-ir.org/about_un/manshoor.doc

۱۷ . Inherent Right

بودن آن نیز تمرکز شود (Helmersen, 2014, 180 and 181; Green, 2011, 1). این نکته به‌اندازه‌ای مهم است که در حقوق بین‌الملل موضوعه، دفاع مشروع یک حق ذاتی[18] دانسته شده است؛ ازاین‌رو، حتی اگر منشور نیز به آن اشاره نمی‌کرد، باز هم این حق دفاع مشروع وجود داشت (O'Connell, 2021, 29).

رویهٔ جمهوری اسلامی ایران به‌خوبی تأییدگر و گویای این است که هرگز آغازگر جنگ و حمله نبوده است. چنان‌که مقام معظم رهبری نیز پیشتر تأکید کرده‌اند: «انقلاب اسلامی ملت ایران، قدرتمند اما مهربان و باگذشت و حتی مظلوم بوده است...؛ در هیچ معرکه‌ای حتی با آمریکا و صدام، گلولهٔ اول را شلیک نکرده و در همهٔ موارد، پس از حملهٔ دشمن از خود دفاع کرده است...» (The Supreme Leader, 1397, 4). به‌موجب نظام بین‌المللی حقوق بشر، سلب حیات اتباع کشورهای دیگر بدون انجام دادرسی عادلانه و صدور حکم در یک محکمهٔ ذی‌صلاح، نقض فاحش حق حیات است. افزون‌براین، به‌موجب منشور سازمان ملل متحد دربارهٔ منع توسل به زور و لزوم احترام به اصل حاکمیت کشورها، تعرض مستقیم به منافع جمهوری اسلامی ایران و تمامیت سرزمینی کشور عراق، مصداق آشکار عمل تجاوزکارانه به‌شمار می‌آید (Rashidi, 2020, 108)؛ ازاین‌رو، اقدام آمریکا به ترور شهید سلیمانی، به‌هیچ‌روی مشروع نیست و نقض تعهدات بین‌المللی آمریکا است (Ibrahimi, 2021, 420). این نقض تعهد بین‌المللی که بی‌تردید به ایالات متحده آمریکا منتسب است (ARSIWA, 2001, Art. 4)، اقدامی یگانه نیست، بلکه خود، گویای عملی است که نشان از سریالی بودن آن دارد؛ به‌این‌معنا که حملهٔ پهبادی یادشده، تنها قسمتی از آن زنجیره بوده است که چنانچه با انفعال جمهوری اسلامی ایران روبه‌رو می‌شد، تکه‌های دیگر این جورچین نیز، یکی پس از دیگری کنار هم گذاشته می‌شد و ادامه می‌یافت؛ زیرا، خبرگزاری‌های وابسته به آمریکا نیز با استناد به سخنان مقامات رسمی ایالات متحده تصریح کرده‌اند که این کشور، بر آن بوده است که با اقدام فوق‌سری[19] دیگری، برخی دیگر از مقامات رسمی جمهوری اسلامی ایران را در یمن به شهادت برساند (Sputnik News Agency, 2020, 1; Washington Post, 2020, 1). همسو با این جریان، می‌توان به سخنان رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده آمریکا، دونالد ترامپ، اشاره کرد که آشکارا مدعی شد، 52 نقطهٔ فرهنگی در ایران را هدف قرار خواهد داد (YJC News Agency, 2020, 1). سریالی بودن این‌گونه اقدامات، پیشتر در مورد شهادت دانشمندان هسته‌ای ایران نیز مصداق پیدا کرده است.

ازاین‌رو، این دفاع مشروع، به‌هیچ‌روی دفاع مشروع پیش‌دستانه یا پیشگیرانه (آن‌گونه که آمریکا و رژیم صهیونیستی در پی طرح و ابداع آن هستند) نبوده است. دفاع مشروع پیش‌دستانه (آن‌گونه

۱۸. Inherent Right

۱۹. Top-Secret Mission

که ساخته‌وپرداخته دکترین است)، متضمن این ادعا است که چنانچه شواهدی مبنی‌بر حملهٔ احتمالی و زودهنگام وجود داشته باشد، کشور مقابل می‌تواند با اقدام به دفاع مشروع، جلو حمله را بگیرد. این درحالی است که دفاع مشروع پیش‌دستانه یا پیشگیرانه، نه‌تنها به‌هیچ‌روی در حقوق بین‌الملل موضوعه پذیرفته نیست که در مغایرت آشکار با حقوق بین‌الملل است؛ امری که با گزاره‌های عقلایی و منطقی نیز همسویی دارد؛ زیرا، دراین‌صورت، تفسیر موسعی از یک استثنا ارائه می‌شد (O'Connell, 2021, 62). چنانچه این دکترین‌ها پذیرفته شوند، چه‌بسا که رفته‌رفته گسترهٔ استثنا از اصل، گسترده‌تر شود و به‌تعبیری، تخصیص اکثر صورت گیرد. تخصیص اکثر، به‌هیچ‌روی، عقلانی و عقلایی نیست. این درحالی است که اقدام جمهوری اسلامی ایران، بی‌تردید، دفاع مشروع پیش‌دستانه و پیشگیرانه نبوده است، بلکه دفاعی مشروع در برابر حملهٔ مسلحانه به‌شمار می‌آید. عمل یادشده، دست‌کم در مورد ایالات متحده آمریکا که خود، قائل به تفسیرهای بسیار موسع از دفاع مشروع است، پذیرفتنی است؛ زیرا، دفاع مشروع جمهوری اسلامی ایران، به‌موجب مادهٔ 51 منشور ملل متحد که حقی ذاتی برای هر کشور به‌شمار می‌آید، در برابر آمریکا که در راه تفسیر موسع از اصل منع توسل به زور، حتی سخن از مسئولیت حمایت، به‌عنوان استثنایی دیگر به اصل منع توسل به زور به‌میان آورده است، پذیرفتنی به‌نظر می‌رسد (Abramowitz, 2013, 1; Baqeri et. al, 2017, 32; Bellamy, 2014, 54). نکتهٔ قابل‌توجه دراین‌باره، این است که نباید ایران را دفاع مشروع در مقابل یک مخاصمهٔ مسلحانه[20] دانست؛ زیرا، این کار نیازمند قائل بودن به وجود مخاصمهٔ مسلحانه است. دفاع مشروع، هم در وضعیت مخاصمهٔ مسلحانه و هم در وضعیت حملهٔ مسلحانه[21]، متصور است (Schmitt, 2012, 293; Brandis, 2017, 1). اقدام جمهوری اسلامی ایران، دفاع مشروع در وضعیت حملهٔ مسلحانه بوده است؛ بنابراین، به‌هیچ‌روی با اقداماتی که ایالات متحده آمریکا و رژیم صهیونیستی با ادعای دفاع مشروع انجام داده‌اند، قابل‌قیاس نیست. در این وضعیت، عمل متخلفانهٔ آمریکا آشکار است و مانند رویداد 11 سپتامبر، وضعیتی ابهام‌آلود نیست. نکتهٔ دیگر اینکه، عمل، محقق شده است و در آستانهٔ تحقق مصداق‌های بعدی بوده است (Washington Post, 2020, 1)؛ ازاین‌رو، مانند وضعیتی نیست که تنها ادعای زودهنگام بودن مطرح باشد.

۳. رضایت کشور عراق

رضایت، یکی دیگر از عواملی است که دراین‌باره و البته در برخی دیگر از اقدامات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران در منطقهٔ غرب آسیا مطرح شده است. مادهٔ 20 مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد دربارهٔ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی

۲۰. Armed Conflict

۲۱. Armed Attack

از اعمال متخلفانۀ بین‌المللی، رسالت تبیین «رضایت[۲۲]» را به‌عنوان یکی از عوامل زائل‌کنندۀ وصف متخلفانه، مطرح می‌کند (ARSIWA, 2001, Art. 20). مادۀ 20 از مجموعه مواد یادشده، این‌گونه مقرر داشته است که: «رضایت معتبر یک دولت به ارتکاب عملی معین توسط دولت دیگر، تاحدی که آن عمل در قلمرو رضایت یادشده باشد، از متخلفانه بودن عمل در ارتباط با دولت نخست، ممانعت می‌کند[۲۳]». متخلفانه بودن عمل که به‌موجب مادۀ 1 مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل، مسئولیت بین‌المللی دولت متخلف را دربر دارد، چنانچه با رضایت باشد، وصف متخلفانه بودن عمل یادشده زائل می‌شود (Delerue, 2020, 343).

در اینجا منظور از رضایت، رضایت پیشینی است؛ به‌این‌معنا که رضایت به‌عنوان عامل زائل‌کنندۀ وصف متخلفانۀ عمل، باید پیش از ارتکاب عمل به‌دست آید؛ زیرا، رضایت[۲۴] پس از ارتکاب عمل متخلفانۀ بین‌المللی، از شیوه‌های جبران دانسته می‌شود. رضایت پیش از ارتکاب عمل متخلفانۀ بین‌المللی، زائل‌کنندۀ وصف متخلفانۀ به‌شمار می‌آید و با رضایت پس از ارتکاب عمل متفاوت است. رضایت پسینی، در زمرۀ راه‌ها و شکل‌های جبران خسارت است، نه زائل‌کنندۀ وصف متخلفانه بودن عمل (Paddeu, 2018, 156 and 157). درواقع، باید میان دو وضعیت وجود رضایت و جلب رضایت، تمایز قائل شد. «رضایت»، از عوامل زائل‌کنندۀ وصف متخلفانۀ اقدام بین‌المللی است، ولی «جلب رضایت» از شیوه‌های جبران خسارت است.

دراین‌باره نیز باید تفسیری واقع‌گرایانه و به‌دور از توسیع مفهومی دامنۀ استثنا ارائه کرد؛ زیرا، تفسیر باید به‌نفع اصل انجام شود، نه تزاید دامنۀ شمول استثنا و درواقع، علل و عوامل زائل‌کنندۀ وصف متخلفانۀ عمل که در فصل پنجم از بخش نخست مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل آمده‌اند، جنبۀ استثنائی دارند؛ ازاین‌رو، هر اقدامی که توسل به زور دانسته شود (با هر نام و عنوانی مانند قتل هدفمند هم که باشد) باید در زمرۀ یکی از استثناهای منع توسل به زور باشد. درغیراین‌صورت، به‌موجب بند 4 مادۀ 2 منشور ملل متحد که جامه عرفی نیز به‌تن کرده است، ممنوع است (Montazeran and Jafari, 2020, 14). در نگاه موسع آمریکایی دربارۀ مبارزه با تروریسم و قتل هدفمند، چنانچه کشوری قادر به مبارزه با تروریسم نباشد، می‌توان بدون اجازه، اطلاع، و رضایت آن کشور در سرزمینش اقدام به مبارزه با تروریسم کرد (Azizi, 2020, 126). ایالات متحده آمریکا با نوعی یکجانبه‌گرایی در حقوق بین‌الملل، درصدد آمریکایی‌سازی آن است. آمریکایی‌سازی حقوق بین‌الملل، تهدید و چالش بسیار مهم

۲۲. Consent

۲۳. برگرفته از: Salari, ۲۰۱۵, ۱۴۹

۲۴. Satisfaction

و خطرناکی فراروی حقوق بین‌الملل نوین به‌شمار می‌آید (Zamani and Berelian, 2020, 95-96). درواقع، رژیم صهیونیستی و دولت آمریکا به بهانهٔ مبارزه با تروریسم، نظریهٔ «هدف قرار دادن تروریست‌ها[۲۵]» را مطرح کرده و درصدد بسط آن برآمده‌اند (Azizi, 2020, 126). افزون‌براین، شرایط جنگ مسلحانهٔ فعال میان دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا وجود ندارد و ادعای استناد به گزارهٔ یادشده از سوی آمریکا، به‌هیچ‌روی محلی از اعراب نمی‌یابد (Rashidi, 2020, 108).

پیشتر، بارها و بارها در رویهٔ جامعه بین‌المللی، اعم از کشورها و سازمان‌های بین‌المللی، استناد به رضایت به‌عنوان یکی از عوامل زائل کنندهٔ وصف تخلف بین‌المللی انجام‌شده، پذیرفته شده و بر آن تصریح شده است (Paddeu, 2018, 156). دراین‌باره، حتی شورای امنیت سازمان ملل نه‌تنها اقدام جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با دزدان دریایی نوین[۲۶]، در سرزمین تحت حاکمیت سومالی را تهدید یا نقض صلح و امنیت بین‌المللی ندانسته، بلکه به‌درستی، آن را همسو و تحکیم‌بخش صلح و امنیت بین‌المللی به‌شمار آورده است. رکن دیگر این سازمان، یعنی مجمع عمومی سازمان ملل متحد نیز به‌منظور مقابله با دزدی دریایی نوین، بارها، ازجمله در قطعنامهٔ شماره 2317 خود در نوامبر 2016 بر لزوم همکاری بین‌المللی دراین‌راستا تأکید کرده است (A/RES/57/141, 2002). باوجوداین، هیچ‌یک از این قطعنامه‌ها، به‌خودی‌خود، دربردارندهٔ الزام حقوقی نیستند، بلکه تنها جامعهٔ بین‌المللی را به مقابله با دزدی دریایی فراخوانده‌اند. درواقع، به‌لحاظ حقوقی بین‌المللی، رضایت پیشینی دولت سومالی است که موجب شده است تا اقدامات جمهوری اسلامی ایران در این کشور، نه‌تنها نقض حقوق بین‌الملل قلمداد نشود بلکه همسو با آن به‌شمار آید (ARSIWA, 2001, Art. 20).

به‌این‌ترتیب، به‌لحاظ حقوقی بین‌الملل، این رضایت عراق است که موجب شده است نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که رفتارشان منتسب به جمهوری اسلامی ایران است بتوانند (ARSIWA, 2001, Art. 4) در سرزمین عراق دست به عملیات بزنند. درست است که رضایت موجب نمی‌شود که قاعدهٔ آمرهٔ حقوق بین‌الملل نقض شود، اما بی‌تردید، رضایت یک کشور، مجوز اقدام در سرزمین آن کشور به‌شمار می‌آید (ARSIWA, 2001, Art. 20). رضایت در انگاره‌های حقوقی به‌اندازه‌ای پذیرفته‌شده است که حتی گاهی گفته شده است

۲۵. Targeting Terrorists

۲۶. با توجه به اینکه اعمال دزدان در سواحل سومالی و خلیج عدن در چارچوب مفاهیم مطرح‌شده در کنوانسیون‌های ۱۹۵۸ و ۱۹۸۲ نمی‌گنجد، شورای امنیت به‌منظور مقابلهٔ کارآمد با این دزدان، درصدد گسترش مفهوم دزدی دریایی برآمده و به‌این‌منظور، خودخواسته از عبارت «دزدی دریایی و سرقت مسلحانه» (Piracy and Armed Robbery) استفاده کرده است. «سرقت مسلحانه» عبارتی آشنا در ادبیات سازمان بین‌المللی دریایی است. این سازمان، در مورد دزدی‌هایی که در مناطق دریایی تحت قلمرو دولت رخ داده، از این عبارت بهره گرفته است.

که مشروعیت رضایت دادن و دعوت از دولت خارجی در مخاصمهٔ مسلحانهٔ بین‌المللی، جامهٔ یک اصل کلی به خود پوشیده است. ولی با توجه به اینکه وضعیت مطرح‌شده، نوعی مخاصمهٔ مسلحانهٔ بین‌المللی نیست، موضوع دعوت به مداخلهٔ نظامی مطرح نمی‌شود. به‌هرروی، مشروعیت مداخلهٔ نظامی نیز به رضایت وابسته است (Ziaei and Yadaei Manab, 2016, 124) و براین‌اساس، این رضایت است که در اینجا اهمیت دارد.

رضایت می‌تواند به‌گونه‌ای ضمنی نیز انجام شود و نیازی نیست که حتماً به‌صورت صریح محقق شده باشد (Ziaei and Yadaei Manab, 2016, 127). دراین‌باره نیز نباید به ارائهٔ تفسیرها و استنباط‌های دور از واقعیت روی آورد. این جواز، تا اندازه‌ای است که رضایت در مورد آن وجود داشته است و دراین‌مورد هم نباید تفسیر موسعی ارائه شود. به‌این‌ترتیب، بی‌تردید اقدام جمهوری اسلامی ایران در عراق به‌هیچ‌روی نقض حاکمیت کشور عراق به‌شمار نمی‌آید و از این حیث، اقدام موشکی سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران که رفتار کشور ایران به‌شمار می‌آید، ناقض تمامیت سرزمینی و حاکمیت عراق نیست.

نتیجه‌گیری

حملهٔ هوایی پهپاد به‌دستور مستقیم رئیس جمهور وقت ایالات متحدهٔ آمریکا، برخلاف تعهدات حقوقی بین‌المللی، ازجمله و به‌ویژه، بندهای 4 و 7 مادهٔ 2 منشور سازمان ملل متحد و همچنین، منشور بین‌المللی حقوق (مادهٔ 3 اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر و مادهٔ 6 میثاق حقوق مدنی و سیاسی) است. این مقررات، جامهٔ حقوق بین‌الملل عرفی به‌تن کرده‌اند. بعضی از مقررات یادشده، مانند تعهد به رعایت تمامیت ارضی، به قاعدهٔ آمرهٔ حقوق بین‌الملل عام نیز تبدیل شده‌اند. این اقدام انجام‌شده به‌دستور دونالد ترامپ، به‌موجب قاعدهٔ حقوق بین‌الملل عرفی که در مادهٔ 4 مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل بازتاب یافته است، منتسب به کشور آمریکا است؛ ازاین‌رو، تردیدی در متخلفانه بودن عمل ایالات متحده آمریکا باقی نمی‌ماند؛ زیرا، هردو عنصر قابلیت انتساب و نقض تعهد بین‌المللی محقق شده است.

این اقدام متخلفانهٔ بین‌المللی، موجب شده است که مردم در نقاط مختلف جهان، برآشفته شوند. جمهوری اسلامی ایران نیز که همواره پرچم مبارزه با تروریسم و تکفیر را به‌دست دارد، به‌عنوان زیان‌دیدهٔ اصلی این عمل متخلفانهٔ بین‌المللی، از همان ابتدا سخن از انتقام به‌میان آورد و به‌سرعت با بیش از 12 موشک، پایگاه نظامی ایالات متحده آمریکا در عراق، موسوم به عین‌الاسد، را هدف قرار داد. آنچه در حقوق بین‌الملل اهمیت دارد، این است که مؤلفه‌ها با یک مفهوم در حقوق بین‌الملل هماهنگی داشته باشند (صرف‌نظر از اینکه چه عنوانی برای آن به کار رود). اگرچه گزاره‌ای با عنوان انتقام در حقوق بین‌الملل وجود ندارد، ولی بایستی مؤلفه‌های اقدام یادشده با ذره‌بین حقوق بین‌الملل مشاهده شود؛ زیرا، چنانچه اقدامی با عنوان یک گزارهٔ حقوقی پذیرفته شده باشد، ولی مؤلفه‌های آن گزارهٔ حقوقی را نداشته باشد، بی‌شک به‌موجب

آن گزاره، حقوقی نخواهد بود. درمقابل، چنانچه اقدامی، مؤلفه‌های مفهومی گزاره‌ای حقوقی را داشته باشد، ولی عنوان گزارهٔ یادشده برای آن به‌کار نرود، قطعاً درچارچوب آن گزاره در حقوق بین‌الملل قرار می‌گیرد. این امر در همهٔ زمینه‌های دیگر حقوق، ازجمله حقوق بین‌الملل معاهدات نیز مطرح شده است. دراین‌باره، سه مورد اقدام متقابل، دفاع مشروع، و رضایت در مورد مشروعیت اقدام موشکی جمهوری اسلامی ایران قابل‌طرح است.

در حقوق بین‌الملل موضوعه، نه‌تنها توسل به زور ممنوع است، بلکه تهدید به آن نیز منع شده است. بااین‌حال، به‌موجب حقوق بین‌الملل که برگرفته از گزاره‌های عقلی است، هیچ عمومی وجود ندارد، مگر اینکه تخصیص خورده باشد. بی‌تردید، قاعدهٔ ممنوعیت تهدید یا توسل به زور نیز به‌رغم اینکه یک اصل است، ولی در مواردی در هم می‌شکند و اقدام نظامی مجاز به‌شمار می‌آید. به‌موجب حقوق بین‌الملل عرفی که در مادهٔ 20 مجموعه مواد 2001 کمیسیون حقوق بین‌الملل بازتاب یافته است، اقدام جمهوری اسلامی ایران، برخلاف اقدام ایالات متحده آمریکا در سرزمین عراق، به‌دلیل رضایت کشور عراق، به‌هیچ‌روی، مداخله در امور این کشور و نقض تمامیت ارضی آن به‌شمار نمی‌آید؛ ازاین‌رو، رضایت عراق، موجب می‌شود که اقدام سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که به جمهوری اسلامی ایران منتسب است، در سرزمین عراق مجاز باشد.

افزون‌براین، اقدام موشکی جمهوری اسلامی ایران علیه پایگاه نظامی عین‌الاسد، در قالب دفاع مشروع، مجاز به‌شمار می‌آید. این اقدام نباید دفاع مشروع پیش‌دستانه یا پیشگیرانه قلمداد بشود. درواقع، به‌لحاظ حقوق بین‌المللی، با توجه به اینکه عمل متخلفانهٔ ایالات متحدهٔ آمریکا، اقدامی سریالی و نه‌تنها عملی یگانه بوده است، اقدام جمهوری اسلامی ایران، دفاعی برای قطع این زنجیره از اعمال متخلفانه بین‌المللی به‌شمار می‌آید.

رضایت عراق، مجوز اقدام جمهوری اسلامی ایران در این کشور است. ازآنجاکه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نهاد رسمی جمهوری اسلامی ایران در چارچوب ماده 4 مجموعه مواد 2001 است، اقدام این نهاد در سرزمین عراق، نقض تمامیت ارضی این کشور از سوی جمهوری اسلامی ایران به‌شمار نیامده و دفاع مشروع است و نباید آن را دفاع مشروع پیش‌دستانه یا پیشگیرانه دانست؛ زیرا، اقدام ایران، دفاعی در مقابل نقض سلسله‌وار تعهدات بین‌المللی آمریکا بوده است؛ به‌گونه‌ای که حتی به‌تصریح رسانه‌های وابسته به آمریکا، این کشور درصدد انجام اقدامات مشابه دیگر در قالب یک عملیات فوق‌سری بوده است.

براین‌اساس، انتقام سخت، به‌عنوان خواست جامعهٔ اسلامی ایران، عبارتی سیاسی است که بایستی مؤلفه‌های اقدام یادشده با سنجهٔ گزاره‌های حقوقی بین‌المللی سنجیده شوند. تنها همسانی عنوان، موجب نمی‌شود که اقدام موشکی جمهوری اسلامی ایران را اقدامی تلافی‌جویانه، به‌آن‌معنا که در حقوق بین‌الملل منع شده است، به‌شمار آوریم.

Refrences

Abramowitz, M. (2013). Does the United States have a 'Responsibility to Protect' he Syrian People?. Washington Post, September 06.

Azizi, S. (2020). Targeted Killing from the Perspective of International Law and U.S. Domestic Law: A Case Study of the Assassination of Major General Soleimani. Journal of Comparative Study of Islamic and Western Law, Vol. 7, pp. 123-150. (in Persian).

Baqeri, M., Imam Jome Zadeh, S. J. & Mahmoud, J. K. (2017). Role of Doctrine of Responsibility to Protect in U.S. Foreign Policy (with Emphasis on New Intervetion Approch in Evoloutions of Arabic States). Pazhouheshha-ye-Siasi-va-Beinolmelali. Vol. 30, pp. 31-77. (in Persian).

Bazzar, V. & Mafi, H. (2018). Legitimacy of Threat or Use of Nuclear Weapons in Perspective of Advisory Opinion 1996 of International Court of Justice. Interrnational Studies of Police, Vol. 35, pp. 9-28. (in Persian).

Bellamy, A. (2014). The Responsibility to Protect: A Wide or Narrow Conception?" in Peter Hilpold (edn.). Responsibility to Protect (R2P): A New Paradigm of International Law, Brill Nijhoff Publishers.

Brandis, George (2017). The Right of Self-Defence Against Imminent Armed Attack in International Law. European Journal of International Law, EJIL Talk, May 25. available at: https://www.ejiltalk.org/the-right-of-self-defence-against-imminent-armed-attack-in-international-law/

Crawford, J. (2013). State Responsibility: The General Part, translated by Alireza Ebrahimgol, Siamak Karimi, Hassan Khosroshahi and Parisa Roshanfekr, 2017, Sangelaj Publications.

Dehnavi, V., Taghizadeh Ansari, M. and Rahimi, F. (2020). USA International Responsibility for the Assassination of Martyr Qassem Soleimani and Adjudication by IRI. Afagh-e-Amniat, Vol. 13, pp. 143-167. (in Persian).

Delerue, F. (2020). Circumstances Precluding or Attenuating the Wrongfulness of Unlawful Cyber Operations. in Cyber Operation and International Law (Cambridge Studies in International and Comparative Law). Cambridge University Press.

Ebrahimgol, A. (2013). Countermeasures and International Responsibility for Collective Interests. Khorsandy Publications.

Ghasemi, A. & Barin Chaharbakhsh, V. (2012). Threats of Force and International Law. Journal of Public Law Research, Vol. 14, pp. 133-156. (in

Persian).
Ghasemi, Gh. & Setayeshpur, M. (2020). U.S. International Responisbility for Martyrdom of Major General Soleimani. Journal of Comparative Study of Islamic and Western Law, Vol. 7, pp. 189-216. (in Persian).
Green, J. (2011). Questioning the Peremptory Status of the Prohibition of the Use of Force. European Journal of International Law, EJIL Talk, March 17; available at: https://www.ejiltalk.org/questioning-the-peremptory-status-of-the-prohibition-of-the-use-of-force.
Helmersen, S. T. (2014). The Prohibition of the Use of Force as Jus Cogens: Explaining Apparent Derogations. Netherlands International Law Review, Vol 61.
Henderson, Christian (2018). The Use of Force and International Law. Cambridge University Press.
Ibrahimi, A.R. (2021). Investing the Jurisdiction of Domestic and International Courts in the Assassination Case of Martyr General Qasem Soleimani and his Companions. Pazhouheshname-ye-Mazahe-e-Eslami, vol. 8, pp. 413-432. (in Persian).
ICJ (1986). Case Concerning Military and Paramilitary Activiies in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Contentious case.
ICJ (1996). Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons. Advisory Opinion.
ICJ (2005). The Armed Activities on the Territory of the Congo case (Democratic Republic of Congo v. Uganda), Contentious case.
ILC (2001). Yearbook. Vol. II, part. 2, Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, (ARSIWA.)
Kadkhodaei, A. A. & Maghami, A. (2016). Analogue Structure of International Law. Public Law Studies Quarterly, Vol. 46, pp. 465-489. (in Persian).
Karamzadeh, S. & Abedini, A. (2020). Legal Aspects of Martyrdom of Major General Qassem Soleimani by the United States in Iraq. Vol. 7, pp. 217-244. (in Persian).
Montazeran, J. & Jafari, S. A. (2020). Assassination of Martyrdom Major General Soleimani in Perspective of Rules of International Law and Humanitarian Law (With Emphasis on of Foreign Media). Journal of International Media Research Letters. Vol. 5, pp. 11-37. (in Persian).
NBC News (2020). Trump Authorized Soleimani's Killing 7 Months Ago, with Conditions. January 13; available at: https://www.nbcnews.com/politics/national-security/trump-authorized-soleimani-s-killing-7-months-ago-

conditions-n1113271.
New York Times (2020). The Killing of General Qassim Suleimani: What We Know Since the U.S. Airstrike. January 03; available at: https://www.nytimes.com/2020/01/03/world/middleeast/iranian-general-qassem-soleimani-killed.html.
O'Connell, M. E. (2021). The Illusory Standard of Imminence in the International Law of Self-Defense: The Killing of Qassim Soleimani. SSRN. Available at: https://ssrn.com/abstract=3784820.
Paddeu, F. (2018). Justification and Excuse in International Law: Concept and Theory of General Defences. Cambridge Studies in International and Comparative Law. Cambridge University Press.
Pellet, Alain (2004). Between Codification and Progressive Development of the Law: Some Reflections from the ILC. International Law Forum du droit international, Vol. 6.
Presstv (2020). US Military Says 11 U.S. Troops Wounded in Iranian Missile Attack Despite Earlier Denials. January 17. available at https://www.presstv.com/Detail/2020/01/17/616392/11-troops-wounded-Iranian-missile-attack.
Rashidi, M. (2020). Feasibility of Filling Lawsuits in International and Domestic Courts over the Assassination of General Soleimani and His Companions. Judiciary Law Journal, Vol. 48, pp. 107-127. (in Persian).
Salari, A. (2015). International Law: International Responsibility of States and Individual Criminal Responsibility. Translation of ILC Draft Articles 2001 for Internationally Wronngful Acts. (in Persian).
Seifi, S. J. and Hasankhani, A. (2017). Countermeasures for Human Rights Obligations. Journal of Public Law Research, Vol. 19, pp. 33-58. (in Persian).
Shmitt, M. (2012)."Attack" as a Term of Art in International Law: The Cyber Operations Context. C. Czosseck, R. Ottis, K. Ziolkowski (edn.). 4th International Conference on Cyber Conflict.
Sputnik News Agency (2020). America Ghasde Terrore Yeki Digar az Farmandehane Sepah ra Dasht ke Namovafagh Bood [in persian]. 01.11. at https://sptnkne.ws/AX6F
The Supreme Leader (1397 sh). Bayaniye Game Dovome Enghelab. (In persian).
UN (1945). The Charter.
UNGA (2002). A/RES/57/141.
Vidmar, J. (2016). Some Observations on Wrongfulness, Responsibility and Defences in International Law. Netherlands International Law Review, Vol. 63.